

Дело C-711/22

**Резюме на преюдициалното запитване съгласно член 98, параграф 1 на
Процедурния правилник на Съда**

Дата на постъпване в Съда:

18 ноември 2022 г.

Запитваща юрисдикция:

Sąd Najwyższy (Полша)

Дата на акта за преюдициално запитване:

26 май 2022 г.

Молител:

Advance Pharma sp. z o.o.

Ответник:

Skarb Państwa — Główny Inspektor Farmaceutyczny

Предмет на главното производство

Допустимост на ново разглеждане на гражданско дело, приключило с влязло в сила решение, вследствие на постановяването на решение на Европейския съд по правата на човека — Ефективна съдебна защита

Предмет и правно основание на преюдициалното запитване

Тълкуване на правото на Съюза, и в частност на член 47 от Хартата на основните права и член 19, параграфи 1 и 2 от Договора за Европейския съюз; член 267ДФЕС

Преюдициален въпрос

Трябва ли в светлината на член 47 от Хартата на основните права във връзка с член 19, параграфи 1 и 2 от Договора за Европейския съюз да се приеме, че способът за защита, който съществува в някои правни системи на държавите — членки на Съюза, и се изразява във възможността да се иска

ново разглеждане на дело, приключило с влязло в сила решение, вследствие на постановяването на решение от Европейския съд по правата на човека, с което се установява нарушение на изискванията на Конвенцията, представлява необходим елемент от правото на ефективна съдебна защита в гражданскоправната област, при положение че правната система на държавата членка предвижда друго правно средство за съдебна защита на правата на страната по делото, приключило с влязлото в сила решение?

Цитирани разпоредби от правото на Съюза

Договор за Европейския съюз: член 19

Харта на основните права на Европейския съюз: член 47

Цитирани разпоредби на националното право

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Конституция на Република Полша от 2 април 1997 г.) (Dz.U., 1997 г., бр. 78, позиция 483): членове 45 и 77

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Закон от 17 ноември 1964 г. — Граждански процесуален кодекс) (консолидиран текст: Dz.U., 2021 г., позиция 1805): членове 399, 400, 401, 401¹, 403, 404, 405, 406, 407, 408 и 410

Кратко представяне на фактическата обстановка и главното производство

С решение от 8 февруари 2016 г. Sąd Okręgowy w Warszawie (Варшавски окръжен съд, Полша) отхвърля иска на Advance Pharma sp. z o.o. (ищец) за осъждането на Skarb Państwa — Główny Inspektor Farmaceutyczny w Warszawie (Държавно съкровище — Главна фармацевтична инспекция, Варшава, Полша) да заплати обезщетение за вреди в размер на 37 242 220,00 полски злоти (PLN). Ищецът подава въззивна жалба, която Sąd Apelacyjny w Warszawie (Варшавски апелативен съд, Полша) отхвърля с решение от 30 октомври 2017 г. След това ищецът сезира Sąd Najwyższy (Върховен съд, Полша) с касационна жалба, която е допусната за разглеждане, а впоследствие е отхвърлена с решение на Sąd Najwyższy (Върховен съд) от 25 март 2019 г.

Advance Pharma sp. z o.o. след това подава жалба до Европейския съд по правата на човека (наричан по-нататък „ЕСПЧ“), като се оплаква от това, че при постановяването на решението на Sąd Najwyższy (Върховен съд) в съдебния състав са участвали лица, които не може да се смятат за независими и безпристрастни съдии, тъй като са назначени с участието на

Krajowa Rada Sądownictwa (Национален съдебен съвет, Полша), чийто състав е формиран порочно от гледна точка на изискванията на Конституцията, Договорите и Конвенцията. В решение от 3 февруари 2022 г. по дело Advance Pharma sp. z o.o. с/у Полша (жалба № 1469/20) ЕСПЧ приема, че е налице нарушение на член 6, точка 1 от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи (наричана по-нататък „ЕКПЧ“), тъй като нарушенията в процедурата по назначаването на седем от съдиите в гражданската колегия на Sąd Najwyższy (Върховен съд), в това число на тримата съдии, които са разгледали делото на дружеството жалбоподател, са толкова тежки, че засягат самата същност на правото на жалбоподателя на „съд, създаден в съответствие със закона“ по смисъла на член 6, точка 1 от ЕКПЧ. Той констатира също, че произнеслият се по делото състав на гражданската колегия на Sąd Najwyższy (Върховен съд) не е „съд, създаден в съответствие със закона“.

Впоследствие, на 2 май 2022 г., с оглед на съдържанието на посоченото решение на ЕСПЧ Advance Pharma Sp. z o.o. подава до Sąd Najwyższy (Върховен съд) молба за ново разглеждане на касационното дело, по което е постановено влязлото в сила решение на Sąd Najwyższy (Върховен съд) от 25 март 2019 г.

Основни доводи на страните в главното производство

Молителят по настоящото дело не е съгласен със становището, че молбата му трябва да се отхвърли, и се мотивира в частност с довода, че изключването на възможността за ново разглеждане на делото след решението на ЕСПЧ би лишило гражданите и другите страни в процеса от гаранция за ефективна съдебна защита.

Кратко изложение на мотивите за запитването

- 1 Институтът на новото разглеждане на гражданските дела е специален способ за отстраняване на порочни съдебни актове от правния мир, представляващ изключение от принципа за законната сила на съдебните актове и за защитата на придобитите права на страните в гражданския процес; този способ гарантира на страните възможност да оспорят влязло в сила съдебно решение. Този институт е изключение от гледна точка на последицата, до която води, а именно възможността за отмяна на влезли в сила съдебни решения по граждански дела. Основания за ново разглеждане на делото са налице, когато след влизането в сила на решението по съществото на делото се установят конкретни обстоятелства, които сочат, че производството е проведено в нарушение на закона поради порочно действие в хода на производството или при постановяване на решението, с което се слага край на производството.

- 2 За да се гарантира надлежно прилагане на закона от съдилищата, дейността им в това отношение се характеризира с най-висока степен на регулиране, което означава, че са допустими само изрично предвидените в закона процесуални действия. По въпроса за наличието на процесуално основание за упражняване на извънредния способ за защита, а оттам и на основание за самото произнасяне на съда, няма място за произволна преценка (тълкувателно решение на седемчленен състав на Sąd Najwyższy (Върховен съд) от 30 ноември 2010 г., III CZP 16/10). Следователно ново разглеждане на гражданско дело е възможно само в предвидените от закона случаи. В полското процесуално право молбата за ново разглеждане е допустима, при условие че се опира на някое от лимитативно посочените в закона основания, чието изброяване е изчерпателно, а съдът може да уважи молбата за ново разглеждане на делото само ако действително е налице изтъкнатото основание. Това средство за правна защита е предвидено за случаите на точно определени съществени процесуални нарушения.
- 3 Полският граждански процесуален кодекс не предвижда постановяването на решение на ЕСПЧ, включително решение, с което се установява нарушение на член 6, точка 1 от ЕКПЧ, да е правно основание за ново разглеждане на граждански дела, приключили с влязло в сила решение. Основанието за ново разглеждане на делото не може да се изведе чрез разширително тълкуване на закона или по аналогия. В тълкувателното си решение от 30 ноември 2010 г., III CZP 16/10, Sąd Najwyższy (Върховен съд) постановява, че окончателното решение на ЕСПЧ, с което се установява нарушение на правото на справедлив съдебен процес, гарантирано от член 6, точка 1 от ЕКПЧ, в полското процесуално право не представлява основание за ново разглеждане на граждански дела.
- 4 При положение че законодателят не е предвидил възможност за ново разглеждане на делото след решение на ЕСПЧ, в общия случай не съществува нормативно основание за подобно ново разглеждане, особено когато страната може да търси съдебна защита чрез друго средство за защита. Използването на тези средства за правна защита позволява да се гарантира на страната възможността да защити законния си интерес. Следователно справедливото разглеждане на делото по смисъла на член 6, точка 1 от ЕКПЧ трябва да е в съответствие с принципа на правната сигурност, от който произтича силата на пресъдено нещо (*res iudicata*). От тази гледна точка не е допустимо ново разглеждане и произнасяне по дело, по което вече е постановено влязло в сила съдебно решение. По тази причина държавите, чийто правен ред не съдържа възможност за ново разглеждане на дела вследствие на решение на ЕСПЧ, предвиждат други средства за правна защита, алтернативни възможности за възстановяване на правата на страните (*restitutio in integrum*).
- 5 Полското право предвижда механизма на обезщетяването: страната, чиито права са нарушени в рамките на гражданско производство, което впоследствие е установено с решение на ЕСПЧ, може след решението на

ЕСПЧ да използва този механизъм и например да предяви съответен иск за обезщетение срещу държавата. В полското право правилата относно възможността за реализиране на отговорността за вреди са уточнени в решение на Trybunał Konstytucyjny (Конституционен съд, Полша) от 22 септември 2015 г. по дело SK 21/14, в което, наред с другото, е прието, че решението на ЕСПЧ може да представлява преюдициален акт, който отваря възможност за реализиране на отговорност за вреди по общия ред. Така в полското право се постига ненарушимост на силата на пресъдено нещо и сигурност на гражданскоправните отношения между страните, като същевременно на страните се гарантира надлежно възстановяване на правата.

- 6 Ето защо липсата на съответни разпоредби, които да дават възможност за ново разглеждане на делото, видимо засилва ролята на съдилищата. Те са тези, които трябва да осигурят на увреденото лице други, алтернативни средства за поправяне на нарушението на правата му, стига съответно то да предяви такива искания. В този контекст обаче също така е мислимо в държавите — членки на Съюза, в които постановяването на решение на ЕСПЧ не е основание за ново разглеждане на граждански дела, да се промени съдебната практика по тълкуването на разпоредбите относно новото разглеждане на делата, така че да се гарантира изпълнението на решенията на ЕСПЧ. Видимо натам сочат Препоръка Rec(2000)2 на Комитета на министрите до държавите членки относно преразглеждането и възобновяването на някои дела на национално равнище във връзка с решения на ЕСПЧ (приета на 19 януари 2000 г.) и изготвеният в рамките на Съвета на Европа доклад *Reopening of Domestic Judicial Proceedings Following the European Courts Judgements* (Страсбург, 2022 г., <https://www.coe.int/execution>). Според запитващата юрисдикция обаче за целта ще е необходимо да се създаде основание (например в условията на Европейския съюз — решение на Съда на ЕС), на базата на което националният съд да може да заключи, че съществуващите до момента разпоредби на националния процесуален закон трябва да се тълкуват в посока на възможност за ново разглеждане на гражданското дело.
- 7 Според запитващата юрисдикция не е сигурно дали необходимостта да се предвиди възможност за ново разглеждане на гражданските дела може да бъде изисквана и като последица от прилагането на европейското право. Всъщност Съдът на ЕС очертава такава тълкувателна линия, когато изтъква задължението за въвеждане на механизми, които да дават възможност за оспорване на влезли в сила национални решения, накърняващи основни права, което може би е знак за по-нататъшно развитие на европейското право в тази посока (решение от 11 декември 2007 г., *Skoma-Lux s.r.o/Celni reditelství Olomouc*, C-161/06, т. 71—73). В друго решение обаче Съдът на ЕС посочва, че правото на Съюза не предвижда задължение да се преразглеждат влезли в сила съдебни решения, които се оказват несъвместими с правото на Съюза (решение от 29 юли 2019 г., *Hochtief Solutions AG Magyarországi Fióktelepe/Fővárosi Törvényszék*, C-620/17, т. 81—88).

- 8 Както често се посочва, национална процесуалноправна уредба, която гарантира възможност за ново разглеждане на дело вследствие на решение на ЕСПЧ, може да се окаже на практика проблематична, доколкото възможните основания за ново разглеждане на делата трябва да се определят при съобразяване на принципа на правната сигурност и на факта, че нарушенията на Конвенцията най-често се дължат на това, че при тълкуването на националното право националният съд се отклонява от възприетото в установената практика на ЕСПЧ тълкуване на разпоредбите на ЕКПЧ. Разпоредбата на член 6, точка 1 от ЕКПЧ само закрепва европейските изисквания за справедлив процес и няма за цел трайно да определи при какви конкретни нарушения евентуално би имало основание за ново разглеждане на делото.
- 9 Освен това молбата за ново разглеждане на делото не е предназначена да бъде инструмент за уеднаквяване на практиката на националните съдилища. Въвеждането на такова правно основание в гражданскопроцесуалното право на държавите — членки на Съюза, обаче би било стъпка в тази посока, което съответно би било извън правомощията на ЕСПЧ и би могло в частност да съставлява намеса в правомощията на Съда на Европейския съюз. С други думи, ако в държавите — членки на Съюза, се възприеме необходимостта от ново разглеждане на гражданските дела след решение на ЕСПЧ, това би довело до положение, при което действителната тежест на решенията на ЕСПЧ би надхвърлила значително неговите правомощия по Конвенцията.
- 10 Следва да се отбележи също така, че на практика първоначалният източник на нарушението на ЕКПЧ често е несъвместима с Конвенцията национална правна уредба. Наистина ЕСПЧ не е компетентен да се произнася по съвместимостта на националните закони с ЕКПЧ, но на практика упражнява непряко такъв контрол. В такъв случай спазването на изискванията на Конвенцията може да се осигури чрез изменение на въпросната национална правна уредба. Ако обаче националният съд е приложил правилно националните разпоредби, не би трябвало да се повдига въпросът за ново разглеждане на делото. Всъщност молбата за ново разглеждане в никакъв случай не е и средство за привеждане на националния правен ред в съответствие с изискванията на Конвенцията. ЕСПЧ не се произнася по съответствието на определени разпоредби от националното право с Конвенцията, а само преценява поведението на държавата като цяло за наличието на нарушения на изискванията на Конвенцията (правата на човека).
- 11 Споменатите по-горе обстоятелства видимо трябва да се имат предвид при определянето на предпоставките за ново разглеждане на делото в националното право. Всъщност, общо погледнато, проблемът за новото разглеждане на гражданските дела след решение на ЕСПЧ изглежда в това отношение иманентно свързан с националния правопорядък и процесуални правила, които поради различните правни традиции и нужди на съответните държави могат да се уреждат различно в отделните държави членки.

Стабилността на съдебните решения по граждански дела — при които страни по делото са и други лица освен жалбоподателя пред ЕСПЧ, поискал да се установи, че по приключилото с влязло в сила решение дело националният съд е допуснал нарушение на Конвенцията, и тези лица основават правните си действия на доверието си във влезлите в сила съдебни решения — по-скоро е аргумент в подкрепа на становището, че новото разглеждане на делото не е необходим елемент от правото на ефективна съдебна защита. Всъщност принципът на стабилност на влезлите в сила съдебни решения по граждански дела има за цел да запази доверието в действащия правен ред в съответната държава — членка на ЕС, и да гарантира на страните защита на придобитите от тях права. Като предприемат правни действия въз основа на доверието си във влезлите в сила съдебни решения, тези лица може вече да са уредили правното си положение по начин, който е несъвместим с евентуално ново разглеждане на влязлото в сила решение след решението на ЕСПЧ. Законната сила защитава правното положение на частноправните субекти. Значението на законната сила на съдебните актове в гражданското производство и на техните правни последици е признато и в практиката на ЕСПЧ (вж. решения от 28 октомври 1999 г., *Brumarescu c/y Румъния* (жалба № 28342/95), т. 50, 62, от 10 април 2001 г., *Sablon c/y Белгия* (жалба № 36445/97), т. 86; от 23 юли 2003 г., *Рябих c/y Русия* (жалба № 52854/99), т. 51, и от 30 ноември 2010 г., *Urban c/y Полша* (жалба № 2316/08), т. 66). Както се посочва в доктрината, Съдът [по правата на човека] препоръчва понятието за право на справедлив съдебен процес (закрепено в член 6, точка 1 от Конвенцията) да се тълкува във връзка с преамбюла на ЕКПЧ, съгласно която съществена част от общото наследство и традиции на страните по Конвенцията е принципът на върховенството на закона. Именно от него произтича и принципът на правната сигурност, който не допуска оспорването на влезли в сила съдебни актове, съдържащи окончателното решение по съществуването на делото. В този смисъл принципът на правна сигурност изисква зачитане на законната сила и силата на пресъдено нещо. Запитващата юрисдикция споделя това мнение.

- 12 По тези причини според запитващата юрисдикция способът за защита, изразяващ се във възможността да се иска ново разглеждане на дело, приключило с влязло в сила решение, вследствие на постановяването на решение на ЕСПЧ, с което се установява нарушение на изискванията на Конвенцията, не е необходим елемент от правото на ефективна съдебна защита в гражданскоправната област, особено при положение че правната система на държавата членка предвижда друго средство за съдебна защита на правата на съответната страна по делото, приключило с влязлото в сила решение. Допустимо е да има средство за защита като новото разглеждане на гражданско дело вследствие на решение на ЕСПЧ, но неговата допустимост е иманентно свързана с националния правопорядък и процесуални правила, които поради различните традиции и нужди на конкретните държави могат да се уреждат различно в отделните държави — членки на Съюза. След като в националния правен ред са осигурени други средства за съдебна защита на правата на съответната страна вместо

възможността за ново разглеждане на гражданско дело, приключило с влязло в сила решение, това е достатъчна гаранция за правото на съд, разбирано и в светлината на конституционните разпоредби на съответната държава — членка на Съюза, включително — за Полша — в светлината на член 45, параграф 1 от Конституцията на Република Полша.

- 13 Отговорът на преюдициалния въпрос е от значение за изхода на делото, тъй като ще премахне несигурността относно това как да се осигури ефективна съдебна защита в случай на постановяване на решение на ЕСПЧ, с което се установява нарушение на изискванията на Конвенцията по гражданско дело, приключило с влязло в сила решение на съд на държава — членка на Съюза. Поради тази причина е необходимо първо да се реши въпросът за допустимостта на новото разглеждане на делото в такава хипотеза и Съдът на Европейския съюз да определи дали в светлината на изискванията на Договора способът за защита, който се състои във възможността да се иска ново разглеждане на дело, приключило с влязло в сила решение, вследствие на постановяването на решение на Европейския съд по правата на човека, с което се установява нарушение на изискванията на Конвенцията, е необходим елемент от правото на ефективна съдебна защита в гражданскоправната област, при положение че правната система на държавата членка предвижда друго правно средство за съдебна защита на правата на съответната страна по делото, приключило с влязлото в сила решение.